

Faruk Nafiz Çamlıbel'in Şiirlerinde Memleket Kokusu

● Recep Şen

Bir yazıyı başlamadan önce o yazı ile ilgili düşünce egzersizleri yaparsanız. Hatıralarınızda neler yakmış, neler silinmiş, hangi olay hatıralarınız arasında sizi alıp o yıllara götürür bütün bunları hesap edersiniz. Evet, yıllar öncesi ve bir edebiyat dersi... Hocamız, Faruk Nafiz Çamlıbel'in adeta Anadolu'yla konuştuğu o muhteşem Han Duvarları şiirini okuyor:

*Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı,
Bir dakika araba yerinde durakladı.
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar...
Gidiyordum, gurbeti gönlümdede duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya. (Çamlıbel,
2018: 15)*

Edebiyat hocamızın okuduğu bu muazzam şiiri dinlerken meşin kırbaçın yağız atların sırtında şaklamasıyla, o yaylı denilen at arabasının içinde kendimi Faruk Nafiz Çamlıbel'le beraber yolculuğa çıkmış gibi hissettiğimi hatırlıyorum. O an sınıfta değildim ben, şiir beni alıp götürmüştü, Ulukışla yolunda şairle birlikte ilerliyordum sanki. Yolumuzun üstünde kervansaraylar, önümüzde uzayan ıssız bozkır, olabildiğince haşmetle yükselen Toros dağları, içimizi inceden burkan gurbet duygusu...

"Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı..."

Buram buram Anadolu kokan bir coğrafya... Beni böyle alıp götüren tabii ki şiirin kudreti ve şairin şiir sanatındaki maharetiydi...

*Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyarımızda bin bir baharı saklar!
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar. (Çamlıbel,
2018: 95)*

Okuduğunuz bu mısralar Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait *Sanat* şiirinin ilk kıtasıdır. Hecenin 14'lü ölçüsüyle yazılmış, kelimeleri özenle seçilmiş, çapraz kafiye şemasıyla örülmüş, hece şiirimizin şahika eserlerinden birisidir bu şiir. Peki, ne der *Sanat* şiiri bize? *Sanat* şiiri, onun şiir yolculuğundaki yol haritasıdır adeta. Okuyucuya kendi elleriyle kurduğu dünyanın kapılarını aralar bu şiirde. Bizi baştan

sona memleket kokan bir dünyaya davet eder. Faruk Nafiz Çamlıbel, *Sanat* şiirinde bu toprakların değerlerine bağlı yerli ve milli bir şair olarak bu değerlerden çok uzak yaşayan, kendi kültürüne yabancı, Batı hayranı kozmopolit zümrenin karşısına çıkar. Ayrıca bu zihniyetin temsilcilerine karşı da bizim değerlerimizi cesurca müdafaa eder. Bir meydan okuma, bir hesaplaşma vardır burada o yoz anlayışla. Kültürel değerlerimizi, Türk İslam sanatının üstünlüğünü ve bunlara gönülden bağlılığı savunur. Bizdeki aydın geçinen zümrenin Batı hayranlığına karşıdır o. Yoksa Batı'nın bilimiyle, teknolojiyle bir derdi yoktur.

Anadolu, bahçesinde eşsiz zenginlik ve güzellikler barındırır. Şair bu gerçeği Batı hayranı, kendi kültürüne yabancı kozmopolit aydın tipinin yüzüne en sert ifadelerle haykırır:

*"Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyarımızda bin bir baharı saklar!"*

Onu içinde bulunduğu aşağılık kompleksinden dolayı ikaz eder. Ona el bahçesinde kendini bulamayacağını söyler. Çünkü her canlı kendi doğal ortamında serpilip büyüdüğü gibi her insan da kendi kültürel havzasında gelişir ve milli kimliğine kavuşur. Onun için

*"Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar."*

der. Sanatın sadece Batı'da üretildiğini sanan milli kültürüne yabancı, Batı hayranı kozmopolit aydın tipini eleştirerek

*"Sen kubbesinde ince bir mozayik arar da
Gezersin kırk asırlık bir mabedin içini,"*

yaptığın bu. Yüzyıllar öncesine ait Hristiyan mabetlerini gezer, içindeki sanat eserleriyle ilgilenir, bunlardan heyecan duyarsın ama bize ait Türk İslam eserlerine ilgi duymazsın der. Evet, Batıcılar için hiçbir şey ifade etmez bizim Türk İslam eserlerimiz. İlgi duymadıkları gibi durup da incelemeler bile. Devamında ise;

*"Bizi sarsar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini..."*

seslenişiyle kendi sanat ve şiir anlayışının beslendiği kaynağı anlatır. Türk İslam sanatlarına ait süslü yazı ve yeşil çini öğelerini kullanarak biz Türk Milleti olarak bu kaynaktan beslenmekteyiz der.

Bizdeki aşâğılık kompleksine tutulmuş bu Batıcı aydın tipine şair, şiirin devamında şöyle seslenir:

*“Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz keleşin.”*

Yani Batı sahne sanatlarına ait balede beyaz bir keleş gibi dans eden balerinlerin gösterilerini ilgiyle izlersin, hatta o gösteriler senin için titretebilir. Biz zevk almamız senin o çiçekli sahnede izlediğin bale gösterisinden.

*“Bizim de kalbimizi kımlıdatır yerinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.”*

Bizi heyecanlandıran şey başkadır. Halk oyunlarımızı her seyredişte, özellikle Ege Bölgemizde oynanan mertlik ve yiğitliğin sembolü zeybek oyunumuzu her seyredişte yüreğimiz yerinden oynar bizim! Biz bunlardan zevk alırız, bunlar doyurur bizim ruhumuzu.

Senin klasik müzik konserlerinde dinlediğin, o çok zevk aldığın Batı müziğinin

*“Fırtınayı andıran orkestra sesleri
Bir ürperiş getirir senin sinirlerine,”*

Evet bu müziğe hayranlık duyarsın. Lakin o müzik de bizi tam olarak ifade edemez, asla bizim sesimiz olamaz! Bizim musikimiz çok farklıdır:

*“İstirap çekenlerin acıklı nefesleri
Bizde geçer en hazin bir musiki yerine!”*

İşte bizim sesimiz, bizim musikimiz budur! Söyle, bir aydın olarak sen bundan bir şey duyabiliyor musun?

*“Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun
Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini,”*

Sendeki bu yabancı hayranlığı var ya, Batı şehirlerinde gezerken o cansız, donuk, ruhtan yoksun kadın heykelini anlayan gözlerle inceler süzersin. Biz bundan çok zevk duymamız doğrusu.

*“Biz duyuyoruz en büyük zevkini ruhumuzun
Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini...”*

Biz, karşımızda bir sanat eseri gibi duran Anadolu insanının eşsiz ruh güzelliğini, yüksek şahsiyetini, namus ve iffet timsali o dimdik duruşunu severiz, ruhumuz bundan zevk alır.

Anadolu, tarihin derinliklerinden gelen bütün zenginliğiyle karşımızda duruyor, bizim böyle bir gerçeğimiz var. O zaman

*“Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu’muz.”*

Biz buyuz ve bizim şiirimiz, sanatımız ilhamını buradan, Anadolu’dan alır. Bizim sanat anlayışımız buradan doğar. Bir sanatçı için, bir şair için bu milli duruş çok önemlidir. Batı’yı taklit ederek bir yere varamayız. Bize uymayan Batı’nın sanatı yerine, kendi milli sanatımızı yaşatmalı ve geliştirmeliyiz. Anadolu önümüzde bakir vaziyette ilham kaynağı olarak bizim kendisinden feyiz almamızı bekliyor. Bu, bir milletin tarih sahnesinde geçmişten geleceğe doğru yürüyüşüdür. Biz bu yürüyüşte kendimizi bulur, aynı zamanda bu kutlu iklimde milli kimlik kazanırız. Bu yürüyüş bu topraklardaki varlığımızın teminatıdır. İşte ayrıldığımız nokta burası:

*“Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!”*

Biz bu şekilde türkülerimizi söyleyerek yolumuza devam ederiz ve edeceğiz de... Sen bizim kültürümüze yabancısın, anlamak istemiyorsun. O zaman

“Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!”

Faruk Nafiz Çamlıbel, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra şiirlerini hece vezni kullanarak yazan Beş Hececiler’in en güçlü şairidir. Yaşı çok genç olmasına rağmen diğerleri arasında en fazla o tanınır. “1911’de Selânik’te yayımlanmaya başlayan *Genç Kalemler* dergisi ile dilde ve edebiyatta milliyetçilik cereyanı da başlamış oldu ve böylece Türkçülüğün edebiyatta ilk tezahürü sade Türkçe ile yazmak ve hece veznini kullanmak şeklinde kendini gösterdi.

Beş Hececiler şiire Balkan Savaşı yıllarında (1911-1912) ve Servet-i Fünûncular’ın etkisiyle başlamışlardı. Bunların aruz vezniyle yazdıkları ilk şiirleri *Hıyâbân* (Orhan Seyfi, 1910), *Rübâb* (Halit Fahri, 1912), *Şehbâl* (Enis Behiç, 1912), *Peyâm-ı Edebî* (Faruk Nafiz, 1913) ve *Kehkeşan* (Yusuf Ziya, 1914) gibi dergilerde yayımlandı. Bu sırada on sekiz-yirmi yaşlarında bulunan bu beş genci hece vezniyle şiir yazmaya teşvik edenler, millî edebiyat davasını daha Selânik’te buldukları yıllarda başlatan Ziya

Gökalp ile Ömer Seyfeddin oldu.

Beş Hececiler, şiirde sade ve özentisiz olmanın en doğru yol olduğunu kabul ettiler. Ziya Gökalp'in, konuşma dilinin edebiyat dili olması gerektiği prensibini başarıyla uyguladılar. Millî edebiyat, millî vezin ve millî dil davası etrafında birleşmiş olan bu şairler hece veznine bütün ömürleri boyunca bağlanmadılarsa da ona kullandıkları dille daha ahenkli, daha kıvrak bir biçim verdiler. Hece şiiri, vezinden ziyade dille bir güzellik kazandı ve böylece konuşulan Türkçe yazı diline geçirilmiş oldu. Bu yeni zevkle Beş Hececiler ferdi duyarlıkları, yurt köşelerini, Anadolu gerçeklerini şiirlerinde dile getirdiler. Yerli-millî sanat ve tarih motifleriyle ve yaşanan hayatla örülü bir memleket edebiyatı kurmaya çalıştılar." (Uçman, 1993: 544)

İlk başlarda özellikle Yahya Kemal'in etkisiyle aruz veznini kullanan Faruk Nafiz Çamlıbel daha sonra hece ölçüsüyle yazmaya başlar. Şiirlerinde memleket sevgisi, Anadolu'ya ait motifler, Anadolu'daki insan hayatından kesitler, insanımızın duygu ve düşünceleri ön plana çıkar. Evet, o kendine mahsus ses ve telaffuzuyla "millî edebiyat cereyanı" içinde özgün bir yere sahiptir.

*O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi.
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi,
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi!*

...

*Ne şair yaş döker, ne âşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdalar:
Beyhude seslenir, beyhude çağlar
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi!..*
(Çamlıbel, 2018: 217)

Anadolu'da bir çeşmenin başında buz gibi suyundan içerken kaçımız duyarız bu mısralardaki içten duyguları? Hani derler ya, şairlik hamurunda vardır diye, o da doğarken şair doğanlardandır.

Şiirlerindeki ahenk, anlam, musiki ve duygu çok güçlüdür. Güzel Türkçemizle dupduru, tertemiz, sade şiirler yazmıştır. Kelimelerini özenle seçmiş, şiirlerine asla yabancı kelimeleri sokmamıştır.

*El gibi dolaşma Anadolu'nda,
Arkadaş, yurdunu içinden tanı:
Dinle bir yosmayı pınar yolunda,
Dinle bir yaylada garip çobanı.*
(Çamlıbel, 2018: 122)

Bize Anadolu'yu dinlememizi hatırlatan şair mektepte hoca, Mecliste milletvekilidir. Aynı zamanda

'memleket edebiyatı' akımı içerisinde önemli bir yere sahiptir. "Şairin bu anlayış doğrultusunda yazdığı en meşhur şiiri Han Duvarları'dır. Bu şiirle, daha önce itibarî bir tarzda ele alınan Anadolu gerçekçi ve sade bir bakışla anlatılmıştır.

Faruk Nafiz bilhassa müdürlüğünü yaptığı Hayat mecmuasında Anadolu'yu, coğrafyasını, tabiatını ve Anadolu insanını, onun meselelerini anlatan, halk edebiyatı kaynaklarıyla da beslenmiş şiirler yazmıştır. Bu şiirlerle birlikte edebiyatımızda "memleket edebiyatı" denilen bir cereyan başlar." (Bulut, 1993: 195)

*İçinden tanırım ben o elleri,
Onlar ki zahirde viran olurlar,
Ardıçlı dağları, çamlı belleri
Aşanlar şirine hayran olurlar.* (Çamlıbel, 2018: 117)

Onun şiirlerinde memleket sevgisi böyle yürekten ve samimidir. Özellikle Yahya Kemal'den etkilenerek aruz ölçüsüyle yazdığı ilk şiirlerinden sonra daha çok heceyi kullanmıştır. Onun şiirinde gözümüze çarpan bir diğer özellik de şudur: Evet hece vezniyle şiirler yazar ama bildiğimiz âşık tarzı şiirler gibi değildir bunlar, heceyi daha modern, daha farklı bir hale getirir. Yani âşık tarzı şiirin tekrarına düşmemiş, oradan beslenerek hece şiirini yepyeni bir mecraya taşımıştır. İşte bu açıdan baktığımızda Faruk Nafiz Çamlıbel, Türk şiirinin kilometre taşlarından birisidir. Kendinden sonra gelen şairleri etkilemiş, şiir pınarına berrak ve duru bir yol açmıştır. Şairlik de böyle bir meziyettir zaten. Geleneğin zengin birikiminden beslenerek yeni eserler ortaya koyabilmek, çığır açabilmektir. Genç şairlerin Faruk Nafiz Çamlıbel'deki bu özelliği iyi görmesi gerekir. Burada şu hakikati tekraren söylememiz gerekir ki, hece şiirini tanımadan, bilmeden bu topraklardaki bin yıllık kültür ve medeniyet davamızın gür sesi büyük Türk Şiirini tam manasıyla anlamamız mümkün değildir.

Kaynakça:

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları-Toplu Şiirler*, 26. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018.

Abdullah Uçman, "Beş Hececiler" TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993.

